

Письменна Олена Пилипівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, історії
держави і права та філософії права
Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7310-2281>

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ ТА ЮРИСТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ

У статті проведено детальний аналіз питання впливу цифрової трансформації та диджиталізації на міжнародне право та загальну потребу адаптації правничої освіти до нових технологічних викликів. Після стрімкого розвитку штучного інтелекту, цифрової доказової бази, кібербезпеки та інших інформаційних технологій істотно змінились як методи правового регулювання, так і характер міжнародних правовідносин. Окремо розглядаються виклики, що постають перед правниками у сфері цифрової дипломатії, регулювання кіберпростору та застосування технологій у міжнародному правосудді. У роботі зазначено потребу саме у модернізації освітніх програм, інтеграції технічно-правових дисциплін, формуванні цифрової грамотності майбутніх фахівців та розвитку міждисциплінарних компетентностей. Додатково досліджено питання особливості впровадження цифрових технологій, що створює не лише нові ризики для міжнародної правової системи, але й відкриває значні можливості для підвищення ефективності правозастосування. У статті наголошено на всебічному дослідженні ключових проблем цифрової трансформації під час підготовки юристів та юристів-міжнародників, виклики для освітнього процесу та підкреслено перспективи розвитку цифрових компетентностей майбутніх правників. Зазначено, що адаптація правничої освіти до цифрових змін є необхідною умовою формування висококваліфікованих спеціалістів у сфері права та міжнародного права.

Ключові слова: цифровізація, кіберпростір, міжнародне право, правова освіта, штучний інтелект, цифрові компетентності, інформаційні технології, інформаційний простір, національні інтереси, диджиталізація, цифрові технології, безпека, інформаційна безпека, цифрової трансформації.

Постановка проблеми. У сучасному світі швидкий розвиток цифрових технологій докорінно трансформує сучасну систему міжнародних правовідносин, змінюючи підходи до регулювання, правозастосування та взаємодії суб'єктів міжнародного права. За останнє десятиліття міжнародне право часто стикається з новими викликами та проблемами. Зокрема, до таких належить активізація кібероперацій та поява транснаціональних цифрових злочинів, а також використання штучного інтелекту в чималій кількості сфер. Усі такі зміни вимагають не лише оновлення доктринальних підходів, але й переосмислення самої ролі правника у цю цифрову епоху.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що цифрова сфера наразі продовжує розвиватись і становить чималу частину сучасних правовідносин.

Фактично зараз неможливо знайти сферу, в якій би інформаційні технології не впливали на формування або реалізацію міжнародно-правових норм. Попри це, постійне розширення цифрових інструментів у сфері міжнародного правосуддя та дипломатії формує також і нові можливості: від удосконалення доказової бази й автоматизації правового аналізу до підвищення прозорості та ефективності міжнародних процедур. Проблема постає у тому, що в таких умовах традиційна правнича освіта вже не здатна повноцінно підготувати фахівця, який би відповідав сучасним вимогам міжнародної правової практики. Майбутній правник-міжнародник повинен володіти не лише глибокими правовими знаннями, але й низкою цифрових компетентностей.

Отже, дослідження впливу цифрової трансформації на міжнародне право та визначення напрямів адаптації правничої освіти є надзвичайно важливим завданням. Адже сучасний світ потребує багатофункціональних спеціалістів-правників, які також є конкурентоспроможними, технологічно підготовленими й професійно орієнтованими фахівцями. Саме на перетині цифрових технологій і міжнародного права формується новий формат правника-міжнародника, здатного ефективно працювати в умовах глобальних змін та використовувати інноваційні можливості для зміцнення правової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Насправді проблематика впливу цифрової трансформації міжнародного права на можливості правничої освіти висвітлюється вже у чималій кількості наукових праць. Це питання досліджено великою кількістю українських учених, серед яких є: Н. О. Мудролюбова, О. Т. Савка, О. С. Дніпров, І. Ю. Котлярова, С. О. Костенко, Я. Є. Нижниченко, Д. Ю. Головка, Т. Я. Гельжинська, О. Р. Кравчик, Н. О. Іварицька та інші. Водночас, попри значний масив наукових праць, комплексного узагальнення впливу цифрової трансформації саме на підготовку правників-міжнародників досі бракує, а отже, тема досі цілком актуальна та потребує низки досліджень з уточнення та синтезу наявних підходів.

Постановка завдання. Стаття присвячена комплексному аналізу впливу цифрової трансформації та диджиталізації, зокрема визначенню змін, необхідних у правничій освіті для забезпечення ефективної та належної підготовки майбутніх правників до роботи в умовах цифрової епохи.

Виклад основного матеріалу. Цифрові технології стали одним із ключових чинників еволюції міжнародного права, суттєво впливаючи на способи регулювання міжнародних відносин, механізми комунікації між державами та діяльність міжнародних організацій. Наразі неможливо уявити світ без технологій, і цілком зрозуміло, що вони відіграють чималу роль у праві, дипломатії, педагогіці й загалом повсякденні людей.

Попри те, що в сучасній науковій спільноті терміни «диджиталізація» та «цифрова трансформація» нерідко вживаються як два ідентичні поняття, на-

справді між ними існує деяка різниця, яка має важливе значення для розуміння процесів, що відбуваються в міжнародному праві. Перше, що варто зазначити, – це те, що «диджиталізація» – це і є «цифровізація». До того ж цифровізацію також можна визначити як процес впровадження цифрових технологій для вдосконалення життєдіяльності людини, суспільства і держави. Неологізм, який увійшов в українську мову лише кілька років тому, є транслітерацією англійського «digitalization», і, згідно з визначенням словника, означає зміни в усіх сферах суспільного життя, пов'язанні з використанням цифрових технологій. Слово являє собою спрощену форму більш точного терміна «цифрова трансформація» та є проявом глобальної цифрової революції [1]. Якщо коротко узагальнити, то хоча ці два поняття і мають певні спільні ознаки, але все ж «цифрова трансформація» має розглядатись як ширше явище, що охоплює чимало компонентів: від перегляду моделей управління до трансформації інституційних практик та структури правового регулювання.

Паралельно цифровізація міжнародно-правової сфери є результатом довготривалого, поступового розвитку, а не раптових змін. Як зазначає керівник наукового центру цифрової трансформації та права ДНУ ІБП НАПрН України О. А. Баранов, історія впровадження комп'ютерних (цифрових) технологій почалася в середині минулого століття. Незадовго до кінця ХХ століття процес впровадження комп'ютерів перестає бути стихійним. У багатьох країнах приймаються різноманітні масштабні державні програми інформатизації для різних сфер та сегментів соціальної активності суспільства. З ускладненням та масштабуванням процес впровадження комп'ютерів історично послідовно мав такі назви: автоматизація, комп'ютеризація, інформатизація, розвиток інформаційного суспільства, цифровізація та цифрова трансформація [2]. Не можна не погодитись із тим, що чималим поштовхом також стала поява мережі Інтернет та розвиток телекомунікацій. Усі ці новації значно прискорили процес цифровізації безпосередньо у сфері міжнародного публічного та приватного права. Саме зазначені інструменти забезпечили швидший обіг інформації та спростили транскордонну взаємодію між державами.

Тривалі процеси породили формування нових підгалузей, як-от інститут кіберпростору, міжнародне інформаційне право, цифрова безпека, а також згодом почали розроблятися нові моделі регулювання поведінки держав у мережі. Зростання цифрових ризиків і глобалізація цифрових процесів зумовили потребу у формуванні узгоджених міжнародних підходів, що підтверджується діяльністю ООН, Ради Європи, ЄС та інших міжнародних організацій у відповідних сферах.

Цифровізація суттєво вплинула також на структуру міжнародного правосуддя. Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний суд ООН, арбітражні й трибунальні органи дедалі частіше застосовують цифрові методи збору доказів,

технічну експертизу цифрових даних, онлайн-форму судових засідань та інструменти штучного інтелекту для аналізу великих масивів інформації. Сьогодні дедалі помітнішою стає тенденція переходу до дистанційних, зокрема – онлайн-засідань. Певно, найбільшим каталізатором такого переходу став момент, коли суспільство зіштовхнулось із COVID-19. Зокрема, це було зауважено на міжнародній конференції, організованій Верховним Судом України, де суддя Високого суду Ірландії Річард Хамфріз наголосив на перевагах і ризиках дистанційного правосуддя в умовах швидких змін та трансформацій міжнародних відносин. До ключових переваг спікер відніс те, що онлайн-правосуддя дає змогу учасникам процесу брати участь у судових засіданнях із різних локацій, що дає змогу більш продуктивно використовувати час, а також те, що онлайн-правосуддя й обговорення відбувається колегіально, оприлюднюються рішення, що полегшує доступ громадськості до них. Але також були виокремлені й певні недоліки дистанційного правосуддя, а саме те, що деякі люди вважають таку модель правосуддя наділеною меншим рівнем формальності. На практиці це проявляється в тому, що онлайн-слухання не є бездоганними, оскільки під час заслуховування свідчень можуть виникати проблеми, пов'язані з приведенням особи до присяги. Водночас Річард Хамфріз зазначив, що онлайн-правосуддя, в принципі, легітимне, як вважає експертна група CEREJ, але є потреба в гарантіях, щоб забезпечити справедливий суд і захист даних. Процедури потрібно весь час переглядати, оскільки треба стежити також за відгуками, за досвідом і враженнями тих, хто бере участь у судовому процесі [3].

Сучасні процеси цифрової трансформації відбуваються трохи нерівномірно в різних державах, що зумовлює суттєві відмінності у темпах впровадження інформаційних технологій та ставленні суспільства до таких цифрових інновацій. Якщо брати до уваги Україну, то особливо після 2014 року цифровізація стала одним із ключових інструментів модернізації державного управління та підвищення прозорості задля покращення рівня громадської довіри. Поява проєктів, як-от «Дія», електронний суд, е-медицина, засвідчила швидке формування цифрового середовища, в якому державні сервіси поступово переводяться в онлайн-формат, а громадяни звикають до активного використання цифрових інструментів у повсякденному житті й правових відносинах.

Проте ситуація в інших державах демонструє, що цифрова трансформація залежить не лише від технічних можливостей, а й від соціокультурного сприйняття нововведень. До прикладу, німці «прохолодно» ставляться до диджиталізації у політиці та економіці. За даними ресурсу Deutsche Welle, в Німеччині досі є популярними саме паперовий документообіг, передача листів та розрахунок готівкою. Цікаво те, що німці розуміють відставання своєї держави в аспекті цифровізації, але не вважають цей процес суперважливим для Німеччини та Європи

станом на зараз. І знову на порядок денний виходять питання безпеки – німці побоюються витоку особистих даних, що є одною з головних причин, чому Німеччина відстає від інших у розвитку цифрових технологій [4]. Отже, якогось універсального підходу до цифрової трансформації просто не існує, тому що навіть високорозвинені держави здатні демонструвати різні траєкторії та рівень відкритості до технологічних змін.

Поглиблення цифрової трансформації в міжнародному праві закономірно зумовлює появу нових викликів, які безпосередньо впливають на професійну підготовку майбутніх правників. Стрімке зростання кількості кіберінцидентів, транснаціональних цифрових загроз, використання штучного інтелекту у військовій сфері та цифрової дипломатії, особливо в умовах воєнного стану, потребує підготовки фахівців нового покоління, здатних поєднувати класичні правові знання з розумінням технологічних процесів.

Одним із найпомітніших викликів сучасності є формування нових об'єктів правового регулювання, які десятиліття тому взагалі не розглядалися у правовій доктрині. Сюди можна віднести й кіберпростір, і цифрове право як таке, цифрові активи, які наразі стрімко розвиваються не тільки у світовій спільноті, але й в Україні. Це значною мірою ускладнює роботу правників, оскільки традиційні правові конструкції не завжди здатні охопити феномен цифрової реальності. Одним із показових прикладів таких нових об'єктів правового регулювання є цифрові активи, правовий статус яких залишається різним у різних юрисдикціях.

У 2022 р. Україна зробила спробу нормативного врегулювання цієї сфери, коли Верховна Рада ухвалила Закон України «Про віртуальні активи», однак нормативний акт так і не набрав чинності дотепер, оскільки повноцінне функціонування ринку віртуальних активів потребує внесення змін до Податкового кодексу, які досі не прийняті. Така ситуація створює нормативну прогалину, ускладнюючи застосування міжнародних стандартів, особливо з огляду на необхідність гармонізації українського законодавства з правом ЄС. На противагу цьому, у Європейському Союзі вже діє комплексний регуляторний акт – Регламент МіСА, який визначає правові засади функціонування ринку криптоактивів, де, наприклад, у ст. 2 чітко встановлює вимоги до прозорості та розкриття інформації щодо випуску, пропозиції публіці та допуску криптоактивів до торгівлі на торговельній платформі для криптоактивів; вимоги до авторизації та нагляду за постачальниками послуг, пов'язаних із криптоактивами, емітентами токенів, пов'язаних з активами, та емітентами токенів електронних грошей, а також до їх діяльності, організації та управління; вимоги до захисту власників криптоактивів під час випуску, пропозиції публіці та допуску до торгівлі криптоактивами; вимоги щодо захисту клієнтів постачальників послуг з криптоактивами; та інше [5]. Для майбутнього правника-міжнародника усе це означає необхідність розуміння не

лише української нормативної бази, що перебуває у стані очікування трансформацій, але й права ЄС як домінантного міжнародного регулятора цифрових активів, адже існує чимало правових питань, які визначені тільки на рівні права ЄС. У контексті таких питань цифрових активів викладачі вимушені адаптувати навчальні програми до нормативного середовища, що наразі перебуває у динамічній зміні, а студенти – швидко опановувати нові техніко-правові категорії, які ще не закріплені ані у національному законодавстві, ані у сформованій судовій практиці. Це ускладнює формування системного бачення правового статусу цифрових активів, але демонструє необхідність міждисциплінарного навчання, що поєднує правову, технологічну та економічну частини.

До того ж ще одним викликом є швидкість змін, адже, на відміну від класичних правових інститутів, які десятиліттями зберігали певну стабільність, все ж цифрові технології змінюються настільки швидко, що навчальні програми часто не встигають оновлюватись, а підручники чи інформація часто стає застарілою вже в момент виходу або публікації. Основними бар'єрами на шляху впровадження цифрових технологій в освіті є: недостатня обізнаність викладачів, відсутність у них мотивації до використання інноваційних методів і технологій через брак знань і компетенцій [6]. Тобто це створює так званий «кадровий розрив», коли студенти потребують сучасних знань про штучний інтелект, кібербезпеку чи цифрові докази, але викладачі не завжди мають достатній рівень підготовки для їх надання. У такому контексті важливим є питання ефективних механізмів оперативної адаптації правничої освіти до технологічних змін. Одним із можливих рішень є впровадження гнучких модульних програм, які дають змогу швидко оновлювати зміст відповідно до нових міжнародних нормативних актів, технологічних тенденцій чи рішень міжнародних судів. Також необхідним є інституційне стимулювання безперервного професійного розвитку викладачів. У цьому аспекті доцільним видається регулярне направлення науково-педагогічних працівників на міжнародні конференції, фахові тренінги з цифрового права, програми підвищення кваліфікації, які висвітлюють новітні технологічні тенденції та оновлення регуляторних підходів у міжнародному праві. Систематичне підвищення кваліфікації дасть змогу викладачам не лише володіти актуальними знаннями, але й формувати у студентів критичне мислення щодо цифрових процесів і здатність працювати з інноваційними інструментами.

Попри наявні труднощі та проблематичність, цифрова трансформація відкриває значний спектр можливостей для модернізації правничої освіти, підвищення її практичної спрямованості та відповідності реальним потребам міжнародної юридичної практики. Ці можливості стають особливо помітними у контексті розвитку європейських і глобальних освітніх програм. Однією з найважливіших ініціатив у цьому напрямі є європейська програма «Digital Europe», яка

спрямована на формування цифрових навичок нового покоління, розвиток штучного інтелекту, кібербезпеки та інфраструктурних технологій. Європейська комісія зазначає, що виділить 1,3 мільярда євро на впровадження критично важливих технологій, стратегічно важливих для майбутнього Європи та технологічного суверенітету континенту, через Програму «Цифрова Європа» (DIGITAL) на 2025–2027 роки. Сюди входить розвиток потенціалу освітніх та навчальних закладів ЄС у сфері цифрових навичок, щоб вони могли розвивати та залучати таланти, одночасно підвищуючи передові навички європейської робочої сили [7]. Участь саме у цій програмі створює унікальні можливості для правничої освіти, адже Digital Europe передбачає доступ до навчальних платформ, курсів з кібербезпеки, штучного інтелекту та цифрового права. Впровадження таких ініціатив сприяє формуванню нового типу правника, що здатен працювати на перетині права й технологій.

Варто також виокремити, що важливою перспективою є розвиток міжнародних освітніх співробітництв і спільних програм між університетами різних держав, які забезпечують обмін знаннями у сфері цифрового права, кібербезпеки та регулювання штучного інтелекту. Формування таких партнерств дасть змогу Україні долучатися до вироблення глобальних стандартів цифрової компетентності для правників-міжнародників.

Важливим завдання є введення у навчальні плани спеціалізованих дисциплін, як-от «Правове регулювання штучного інтелекту», «Цифрові права», «Регулювання цифрових активів у міжнародному праві». Упровадження таких курсів сприятиме формуванню нового покоління фахівців, здатних працювати з інструментами цифрового середовища на рівні міжнародних стандартів.

Умовою якісної підготовки правників у контексті цифрової трансформації є також оновлення нормативних вимог до змісту освітніх програм. У цьому аспекті заслуговують на увагу положення наказів МОН № 643 та № 644 від 20.07.2022, у яких визначено сучасні підходи до формування освітніх стандартів саме спеціальності 081 Право. Наприклад, у наказі МОН № 643 другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачено, що до методів, методик та технологій включаються й цифрові технології, методи оцінювання та аналізу інформації. Здобувачі освіти повинні генерувати нові ідеї, використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг та оцінювати достовірність інформації і надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень і практичної діяльності [8].

Подібні вимоги простежуються й у наказі МОН № 644, де виокремлюється, що здобувачі освіти мають отримати базові цифрові компетентності, а до інструментів та обладнання включається сучасне інформаційно-комунікаційне обладнання, інформаційні ресурси та програмні продукти, що застосовуються в пра-

вовій діяльності [9]. Заразом чинні стандарти, попри очевидний прогрес, не повністю враховують ті виклики, які були детально розглянуті у цій статті, а саме надзвичайно швидко змінність цифрових технологій, появу нових об'єктів правового регулювання, міжнародну різноманітність цифрових режимів, зростання ролі штучного інтелекту. У такому випадку існує нагальна потреба у подальшому вдосконаленні освітніх стандартів, зокрема через розширення переліку технологічних компетентностей, обов'язкове включення дисциплін з міжнародного цифрового права, а також застосування кейсів на основі рішень міжнародних судів щодо цифрових спорів.

Висновки. На підставі зазначеного вище зробимо висновок, що цифрова трансформація та диджиталізація є багатогранним і водночас надзвичайно актуальним процесом, що суттєво змінює як правове регулювання міжнародних відносин, так і вимоги до професійної підготовки правників. Цифрова трансформація створює низку викликів для правничої освіти, серед яких є поява нових об'єктів правового регулювання, швидкість технологічних змін, недосконалість навчальних програм та кадровий розрив між сучасними потребами здобувачів освіти і рівнем підготовки викладачів. Попри це, цифровізація відкриває й достатній спектр можливостей для модернізації правничої освіти. Важливими напрямками подальшого розвитку є: удосконалення стандартів МОН у частині цифрових компетентностей; розширення міжнародних освітніх колаборацій; інтеграція нових спеціалізованих дисциплін; підвищення цифрової кваліфікації викладачів шляхом обміну досвідом; адаптація навчальних програм до технологічних змін. Усе це дасть змогу сформувати конкурентоспроможну систему підготовки правників, здатних ефективно працювати в умовах глобальної цифрової трансформації та забезпечувати розвиток держави відповідно до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Міхровська М. С. Діджиталізація, диджиталізація, цифрова трансформація: зміст та особливості. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. Вип. № 1. С. 128–130.
2. Баранов О. А. Цивілізаційна місія цифрових трансформацій. *Інформація і право*. 2023. Вип. № 3(46). С. 25–41.
3. Про потенціал сучасних технологій для покращення доступу до правосуддя говорили на міжнародній конференції у ВС. *Верховний Суд України*. 2023. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1375498>
4. Усманов І. Діджиталізація у міжнародних відносинах. *Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара). 2021. С. 243–244.
5. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council on Markets in Crypto-assets (MiCA). European Parliament and Council of the European Union Official Journal of the European Union. 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng>
6. Головка Д. Ю. Цифрова трансформація у сфері освіти: виклики та можливості для підготовки кваліфікованих кадрів. *«Актуальні питання у сучасній науці» (Серія «Історія та*

- археологія», Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка»). 2023. Вип. № 11(17). С. 1–11.
7. European Commission to invest €1.3 billion in artificial intelligence, cybersecurity and digital skills. *European Commission Press Corner*. 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_907
 8. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти «081 Право»: Наказ МОН від 20.07.2022 № 643. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-magistr-zizminami-643-20032023.pdf>
 9. Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «081 Право»: Наказ МОН від 20.07.2022р. № 644. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf>

Olena Pysmenna. Digital transformation and digitization in the context of training of lawyers and international lawyers: challenges and opportunities for legal education

The article provides a detailed analysis of the impact of digital transformation and digitalization on international law and the urgent need to adapt legal education to new technological challenges. After the rapid development of artificial intelligence, digital evidence, cybersecurity and other information technologies, both the methods of legal regulation and the nature of international legal relations have changed significantly. The challenges facing lawyers in the field of digital diplomacy, regulation of cyberspace and the application of technologies in international justice are separately considered. The work notes the need for the modernization of educational programs, the integration of technical and legal disciplines, the formation of digital literacy of future specialists and the development of interdisciplinary competencies. Additionally, the issue is investigated, the peculiarity of the introduction of digital technologies in terms of creating not only new risks for the international legal system, but also opens up significant opportunities for increasing the effectiveness of law enforcement. The article emphasizes a comprehensive study of the key issues of digital transformation in the training of lawyers and international lawyers, challenges for the educational process, and highlights the prospects for the development of digital competencies of future lawyers. It is noted that the adaptation of legal education to digital changes is a necessary condition for the formation of highly qualified specialists in the field of law and international law.

Keywords: digitalization, cyberspace, international law, legal education, artificial intelligence, digital competencies, information technologies, information space, national interests, digitalization, digital technologies, security, information security, digital transformation.

*Дата першого надходження статті до видання: 10.02.2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.02.2026 р.*